

Rozvojová spolupráce Evropské unie

se zaměřením na země AKT

2015

Holečková Aneta

„Člověk je zrozen k vzájemné pomoci.“

SENECA

Obsah

Seznam použitých zkratek	4
Úvod	5
1 vývoj rozvojových politik Evropské unie.....	6
Dohoda z Yaoundé	7
Dohoda z Arushe	7
Dohoda z Lomé.....	8
Dohoda z Cotonou.....	10
EPA – Dohoda o ekonomickém partnerství.....	11
MAR 1528/2007 – regulace přístupu na evropský trh	11
EBA – iniciativa „vše kromě zbraní“	12
2 cíle a principy rozvojové politiky EU.....	13
Principy 3K.....	13
Evropský konsensus o rozvoji.....	13
Agenda pro změnu	14
Agenda pro udržitelný rozvoj 2030	14
3 instituce EU se vztahem k rozvojové spolupráci	15
Evropská komise.....	15
Rada Evropské unie	15
Evropský parlament.....	16
4 financování rozvojových politik Evropské unie	17
Evropský rozvojový fond	17
Obecný rozpočet Evropské unie.....	17
Geografické programy.....	17
Tematické programy	18
Závěr.....	20
Seznam použité literatury	21

Seznam použitých zkratk

AKT	země Afriky, Karibiku a Tichomoří
EU	Evropská unie
EHS	Evropské hospodářské společenství
EDF	Evropský rozvojový fond
EAMA	Asociace afrických a malgašských států
WTO	Světová obchodní organizace
EPA	Dohoda o ekonomickém partnerství
LDC	skupina nejméně rozvinutých zemí světa
MAR	regulace přístupu na trh
EBA	iniciativa „Vše kromě zbraní“
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc
ODA	oficiální rozvojová pomoc
GŘ DEVCO	Generální ředitelství pro rozvoj a spolupráci
GŘ ECHO	Generální ředitelství humanitární pomoc a civilní ochranu
GŘ ENLARG	Generální ředitelství pro rozšíření
GAERC	Rada o obecných záležitostech a vnějších vztazích

Úvod

Z hlediska globálních problémů dnešní doby, jež jsou navzájem provázané a jejich důsledky postihují zejména ty nejchudší v rozvojových zemích. Rozvojová spolupráce je jeden z nejdůležitějších nástrojů, jak řešit celosvětové výzvy a pomoci těm nejzranitelnějším. Evropská unie jako jeden z nejvýznamnějších světových politických hráčů hraje klíčovou roli při usměrňování rozvojových politik.

Tato práce se zabývá rozvojovými politikami ve vztahu Evropské unie a zemí skupiny AKT, tj. Afriky, Karibiku a Tichomoří. Rozvojová spolupráce s těmito regiony je součástí evropské integrace již od počátku, protože byly do Evropského společenství zahrnuty také kolonie a zámořská území.

Cílem programů rozvojové spolupráce je vymýcení chudoby v kontextu udržitelného rozvoje. Evropská unie hraje zásadní roli v mezinárodním rozvoji prostřednictvím finančních toků, poskytuje více než 50 % veškeré rozvojové finanční pomoci, tzn., že je největším světovým dárcem (Evropská komise; 2012). Své rozvojové programy implementuje nejen Evropská unie prostřednictvím Evropské komise, ale rovněž její členské státy.

Tato práce se bude na následujících stránkách věnovat velmi všeobecnému přehledu rozvojové spolupráce Evropské unie vůči zemím AKT. V první kapitole bude popsán vývoj rozvojových politik od počáteční integrace až k nynějšímu systému. Následující kapitola se zabývá principy a cíly rozvojové politiky a programů Evropské unie. Třetí kapitola je věnována institucím Evropské unie, které ovlivňují podobu rozvojové spolupráce. Poslední kapitola řeší tematiku financování.

1 vývoj rozvojových politik Evropské unie

Tato kapitola se věnuje vývoji rozvojových politik od počáteční integrace až po nejnovější nastavení systému rozvojové spolupráce.

Všeobecným cílem vnějších vztahů Evropské unie je navázání a prohloubení spolupráce s potenciálními politickými a ekonomickými partnery a podpora klíčových hodnot jako jsou demokracie, společenský blahobyt, lidská práva a liberalismus (Arts, Dickson; 2014).

Rozvojová spolupráce je považována za nástroj k prosazování výše zmíněných cílů a principů a postupem času nabývá na důležitosti. Evropská unie věnuje pozornost zejména programu rozvojové spolupráce se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří (tzv. země AKT), zejména pak od 90. let tato spolupráce roste na významu (Arts, Dickson; 2014). Vztahy mezi EU a zeměmi AKT se začaly rozvíjet již od samého počátku Evropského hospodářského společenství v roce 1957 a byly dále upravovány dohodou z Yaoundé, z Lomé a v roce 2000 dohodou z Cotonou.

Rozvojová spolupráce je již od počátku součástí procesu integrace Evropského společenství. Na základě Římské smlouvy (r. 1957) zakládající členové začali také podporovat 18 svých zámořských zemí a území přidružených k Evropskému hospodářskému společenství (EHS). Poskytovali těmto územím obchodní výhody (preferenční obchodní režim) a rozvojovou pomoc¹ (Bydžovská; 2014). Podmínky upravovala Část IV smlouvy o ustavení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 a přidružená Prováděcí dohoda (Jelínek, Plešinger; 2008). Na základě této smlouvy byl rovněž vytvořen Evropský rozvojový fond, z něhož byla těmto územím poskytována finanční pomoc. Z počátku investice proudily především do budování infrastruktury a zemědělství (Evropská komise; 2014).

S počátkem dekolonizace v 60. letech 20. století se členské státy Evropského společenství rozhodly, že budou i nadále své bývalé, již osamostatněné, kolonie stále částečně podporovat (Evropská komise; 2014). V roce 1963 Evropské hospodářské společenství vyjednalo s bývalými koloniemi (kromě Guineje), jež se sdružily do Společenství afrických a malgašských států², Dohodu o přidružení – tzv. dohodu z Yaoundé.

¹ Evropská unie využívá 2 nástrojů při zavádění rozvojových politik: regionální dohody a činnosti realizované v celosvětovém měřítku. Regionální dohody zajišťují určité výhody, jedná se o asociační dohody, nebo dohody o rozvojové spolupráci. Oba typy dohod pokrývají všechny sféry spolupráce, avšak dohody o rozvojové spolupráci kooperační a EU je nabízí pouze určitým rozvojovým zemím (Cihelková; 2003).

² Společenství Afrických a Malgašských států bylo tvořeno těmito státy: Burundi, Čad, Dahome, Gabon, Horní Volta, Kamerun, Kongo (Brazzaville), Kongo (Léopoldville), Madagaskar, Mali, Mauretánie, Niger, Pobřeží Slonoviny, Rwanda, Senegal, Somálsko, Středoafriická republika a Togo (Cihelková; 2003).

Podle smlouvy se předpokládalo, že bude i nadále pokračovat reciproční snižování cel mezi Evropským hospodářským systémem a Společenstvím afrických a malgašských států. Tato dohoda byla následně v roce 1969 nahrazena dohodou Yaoundé II., která platila až do roku 1974 (Bydžovská; 2014). Druhá dohoda z Yaoundé neupravovala asociační vztahy, ale čerpání financí z Evropského rozvojového fondu (Jelínek, Plešinger; 2008).

Dohoda z Yaoundé

Země sdružené ve Společenství afrických a malgašských států podepsaly tuto asociační dohodu, která vzešla v platnost 1. června 1964 a byla navržena na 5 let. Tato dohoda usnadnila industrializaci, diverzifikaci ekonomik a rozvíjela i spolupráci v oblasti výroby. Smlouva též zajišťovala těmto zemím určité obchodní výhody. Financování pomoci pokrýval v letech 1963 – 1968 již 2. Evropský rozvojový fond (EDF); (Cihelková; 2003). 40 % jeho objemu bylo investováno do zemědělského sektoru a téměř 30 % do infrastruktury (Jelínek, Plešinger; 2008).

Základem smlouvy byl princip reciprocity a rovnosti mezi stranami. „Formální rovnost je vyjádřena paritním zastoupením EHS a Asociovaných afrických a malagašských států (EAMA) v nově zřízených institucích řídicích asociační režim,“ (Jelínek, Plešinger; 2008). Nejvyšším orgánem byla ustanovena Rada asociace, složená z členů Rady a Komise Evropského hospodářského společenství a rovněž členů vlád EAMA. Rozhodnutí se pak činilo na základě konsensu. Mezi jednotlivými zasedáními zajišťoval kontinuitu spolupráce Výbor asociace složený z členů Shromáždění EHS a zástupců z parlamentů zemí EAMA. Případné spory měl řešit Rozhodčí soud (Jelínek, Plešinger; 2008).

Dohoda z Yaoundé II byla podepsána v roce 1969 a vzešla v platnost až v roce 1971. Obsah smlouvy se nezměnil. Finanční prostředky, které zajišťoval 3. Evropský rozvojový fond, byly využity především na výstavbu infrastruktury (Cihelková; 2003), jednalo se přibližně o 44 % investic. Téměř jedna čtvrtina financí byla použita na rozvoj zemědělství (Jelínek, Plešinger; 2008).

Dohoda z Arushe

V 70. letech měla na vývoj evropské rozvojové politiky vliv ropná krize a narůstající nespokojenost s dosavadními výsledky rozvojových politik. Zásadní roli hrálo přistoupení Velké Británie, tradiční koloniální mocnosti, k Evropskému hospodářskému společenství. Evropské hospodářské společenství muselo vyřešit připojení zemí Commonwealthu (Bydžovská; 2014).

V roce 1965 začala probíhat jednání o přidružení států východní Afriky - Keni, Tanzanie a Ugandy. Na asociační dohodě se obě strany domluvily v Arushe v roce 1968. Tato smlouva nebyla postavena na principu reciprocity, ale na asymetrickém vztahu, ze kterého získaly výhody africké státy. Finanční prostředky pro tyto státy byly ustanoveny až v revidované smlouvě z roku 1969 (Cihelková; 2003).

Dohoda z Yaoundé a z Arushe byly podkladem pro další návrhy asociačních dohod.

Dohoda z Lomé

V 70. letech byla podepsána dohoda z Lomé, předloha pro úpravu budoucích vztahů mezi Severem a Jihem obecně a částečně pro budoucí rozvojovou politiku Evropské unie. EU se zdála být připravena další integraci rozvojové spolupráce a přijmout některé z argumentů nové institucionální ekonomie (Arts, Dickson; 2014).

V roce 1975 byla smlouvou z Lomé nastavena rozvojová politika vůči 46 státům z Afriky, Karibiku a Tichomoří, tzv. státům skupiny AKT (Bydžovská; 2014). Tato skupina sdružující suverénní státy, které jsou ekonomicky zaostalé a nerozvinuté, vystupovala v jednáních s Evropským hospodářským společenstvím jako celek (Cihelková; 2003).

Dohody z Lomé jsou dohody ustanovující pravidla pro obchod a rozvojovou pomoc mezi Evropským hospodářským společenstvím/Evropským společenstvím a Společenstvím států AKT. Stanovily nové cíle směřující k dlouhodobému rozvoji rozvojových států. Smlouvy byly uzavírány na pět let: Lomé I – 1975; Lomé II – 1980; Lomé III – 1985 a Lomé IV byla podepsána na 10 let v roce 1990. Jejich součástí byly také finanční protokoly o výši poskytovaných financí do zemí AKT (Cihelková; 2003). Postupně přistupovaly k dohodám další státy, v roce 1975 dohodu podepsalo 46 států ze společenství AKT. Poslední dohoda Lomé IV v roce 1990 měla již 69 signatářů ze zemí AKT (Laaksonen, Mäki-Franti, Virolainen; 2006).

Inovativní model rozvojové spolupráce obsahoval prvky, které sloužily jako pilotní projekt pro jiné formy spolupráce. Jedná se například o:

- 1) rovnocenné partnerství. Země AKT převzaly odpovědnost za svůj rozvoj a začaly řídit toky získaných zdrojů;
- 2) nerekiproční obchodní preference;
- 3) protokoly stanovující kvóty pro země AKT a pro bezcelní dovoz zemědělských produktů – cukr, hovězí maso, telecí maso, banány a rum;
- 4) vzájemné závazky v oblasti dodržování principů demokracie a lidských práv;

- 5) společná správa zajišťující spolupráci prostřednictvím společných institucí;
- 6) mechanismy STABEX a SYSMIN stabilizující exportní příjmy (Laaksonen, Mäki-Fränti, Virolainen; 2006).

STABEX neboli stabilizační systém příjmů z exportu zemědělských produktů garantoval minimální příjmy z prodeje zemědělských výrobků (přibližně se jednalo asi o 40 komodit). Ztráty příjmů z exportu v důsledku nestability světových cen zemědělských komodit nebo neúrody byly vyrovnány Evropským společenstvím. SYSMIN neboli systém pro stabilizaci výnosů z těžby poskytuje finanční pomoc na pomocná opatření, která měla zajistit výdělečnost těžebních podniků v případě poklesu produkce či vývozu nerostných surovin³ (Bydžovská; 2014). Tento mechanismus byl určen pro země, jejichž těžba surovin tvořila nejméně 15 % z celkových příjmů minimálně 2 roky ze 4 let předcházejících podání žádosti o finanční pomoc (Laaksonen, Mäki-Fränti, Virolainen; 2006).

V dohodách z Lomé byly nastaveny 3 hlavní oblasti spolupráce: obchod, finanční pomoc a pomoc technická, které byly vázány na dodržování lidských práv a svobod a demokratických principů. Podmínění pomoci znamenalo přerušování finanční podpory, pokud země porušila ujednaná ustanovení (Cihelková; 2003). Evropské společenství kladlo důraz na lidská práva a demokratické hodnoty, aby se vyvarovalo obviňování z paternalismu a ze snah o nastolení neokolonialismu (Jelínek, Plešinger; 2008).

Obchodní spolupráce měla umožnit zemím AKT lepší přístup jejich zboží na evropský trh. Zboží vyrobené z části v daných rozvojových zemích podléhalo všeobecnému systému celních preferencí od roku 1971 a smělo být importováno na evropský trh bezcelně nebo za snížený tarif. Pod dohodou Lomé IV bylo 99,5 % zboží dovezeno z AKT bezcelně (Cihelková; 2003).

Finanční pomoc byla klíčovým finančním příjmem pro země AKT. Většina financí (až 90 %) pocházela z prostředků Evropského rozvojového fondu, zbytek byl poskytován Evropskou investiční bankou. Technická pomoc se zaměřovala na programové i projektové cíle rozvojové pomoci. V zemích AKT byly realizovány konkrétní projekty, byly vedeny různé semináře, podpořeny byly také instituce k udržitelnosti a hlavní pomoc byla směřována do vytváření národních a regionálních zdrojů pracovní síly (Cihelková; 2003).

³ Jednalo se konkrétně o 7 surovin (bauxit, měď, cín, fosfáty, mangan, kobalt a železo); (Laaksonen, Mäki-Fränti, Virolainen; 2006).

Dohoda z Cotonou

Očekávání ohledně dohody z Lomé nebyla naplněna, smíšené výsledky vyžadovaly přehodnocení konceptů vztahů mezi EU a zeměmi AKT a také nástrojů, které byly využívány. Výsledkem těchto snah je smlouva z Cotonou, již v roce 2000 podepsalo 77 signatářů ze zemí AKT s platností od roku 2003 (Arts, Dickson; 2014). Dohoda stanovuje dosud nejkompexnější partnerství, jehož hlavními cíli jsou vymýcení chudoby a ekonomická integrace zemí AKT do světové ekonomiky za předpokladu dodržování zásad udržitelného rozvoje (Evropská komise; 2014).

Dohoda stanovuje principy a cíle spolupráce mezi Evropskou unií a zeměmi AKT na dalších 20 let, přičemž otázky financí jsou upravovány na 5leté období. Tato smlouva se zaměřuje na tři oblasti: na rozvojovou spolupráci, hospodářskou a obchodní spolupráci a politickou dimenzi (Bydžovská; 2014).

Politický rozměr dohod je zaměřen především na posílení lidských práv a svobod a vlády zákona, jakékoli jejich porušování či korupce znamená zastavení pomoci (Jelínek, Plešinger; 2008). Země se podpisem této dohody zavazují k pravidelnému politickému dialogu, strategické spolupráci v důležitých oblastech jako migrace, životní prostředí, rovnosti mužů a žen. Důležitým tématem je bezpečnost (EUR-Lex; 2000), státy se po revizi z roku 2005 zavázaly k spolupráci s Mezinárodním trestním tribunálem, souzeny měly být především zločiny proti lidskosti (Jelínek, Plešinger; 2008). Do této politické dimenze je také zahrnuto řešení konfliktů a spolupráce v otázkách společného zájmu (tzn. otázky týkající se organizovaného zločinu, diskriminace, dětské práce, apod.); (EUR-Lex; 2000).

V rámci hospodářské a obchodní spolupráce došlo k transformaci všeobecného systému preferencí, protože předchozí nastavení podle dohody z Lomé byla v rozporu s pravidly Světové obchodní organizace (WTO). Od roku 2000 byl zaveden nový systém. Evropská unie uzavírala s jednotlivými regionálními uskupeními zemí AKT reciproční dohody o ekonomickém partnerství (tzv. EPAs). Pouze nejchudší země mohly setrvat v nerecipročním režimu obchodu (Jelínek, Plešinger; 2008).

Změny se týkaly rovněž Evropského rozvojového fondu, z něhož již nelze převádět nevyčerpané prostředky do následujících fondů. Zrušeny byly rovněž systémy SYSMIN a STABEX, jelikož byly v rozporu s pravidly Světové obchodní organizace (Fors.cz; 2015).

EPA – Dohoda o ekonomickém partnerství

„Dohody o hospodářském partnerství (Economic Partnership Agreements; dále jen EPAs) představují komplexní pojetí obchodně ekonomické a rozvojové spolupráce mezi EU a zeměmi AKT (Afrika, Karibik a Tichomoří). Jsou nástrojem k postupnému odstraňování překážek obchodu a posílení spolupráce v oblastech souvisejících s obchodem. Účelem uzavírání EPAs je současně povzbuzení integrace zemí AKT do světového ekonomického systému a zvýšení jejich prospěchu z mezinárodního obchodu. Dohody rovněž vyvíjí tlak na vybudování regionální integrace zemí AKT a měly by přispět k ustavení efektivně fungujících regionálních trhů a k přílivu investic, jako nezbytné podmínky pro jejich udržitelný rozvoj. Výrazná rozvojová dimenze těchto dohod podtrhuje mezinárodně politický význam EPAs a zvyšuje prestiž rozvojové spolupráce EU.“ (Senát ČR; 2015)

EPAs vychází z Dohody z Cotonou a jejich cílem je liberalizace. Stávající systém nerekipročních preferenčních obchodních režimů nebyl v souladu s pravidly WTO, ale díky vyjednáváním získala EU pro dohody EPA výjimky do konce roku 2007.

Vyjednávání o dohodách EPA probíhala na regionální úrovni. Evropská unie tak jednala s následujícími skupinami států:

- 1) Karibský region – 15 států
- 2) Pacifický region – 14 států
- 3) Region západní Afrika
- 4) Region střední Afrika
- 5) Region jižní Afrika
- 6) Region východní a jižní Afrika

V roce 2007 se vytvořila 7. skupina sdružující 5 států východní Afriky. Počty států v jednotlivých skupinách na africkém kontinentu se liší, protože jednotlivé státy skupiny opouští a přidružují se k jiným (European Centre for Development Policy Management; 2014).

MAR 1528/2007 – regulace přístupu na evropský trh

Po podepsání Dohody z Cotonou došlo k vyjednávání ohledně recipročních dohod, které měly asymetrický charakter. To znamená, že sociální a ekonomické rozdíly mezi Evropskou unií a zeměmi AKT měly být brány v úvahu při jejich vyjednávání. Země AKT měly získat výhodnější pozici.

V roce 2001 byla získána výjimka pro pravidla vztahů EU - AKT u WTO, jak bylo zmíněno výše. Před vypršením termínu (rok 2007) pro výjimky přistoupilo k EPA 15 zemí z karibského regionu, 2 země z pacifického regionu a 18 afrických zemí (European Centre for Development Policy Management; 2014). Státy, které nepřešly k EPA, pak podléhají všeobecnému systému preferencí, ovšem nejchudší země světa mohou zůstat u iniciativy EBA⁴. V důsledku pomalých vyjednávání dohod EPA předložila v roce 2011 Evropská komise návrh, který umožňuje využívat bezkvótní a bezcelní přístup na trh EU pouze pro státy, které mají podepsanou, ratifikovanou nebo implementovanou dohodu EPA – tzv. MAR 1528/2007. Stát, který nemá dohodu EPA, nezískává žádné výhody při vstupu na evropský trh po 1. říjnu 2014. V roce 2014 tedy EU nastavila nový všeobecný systém preferencí, jež zahrnuje nové seznamy států využívající výhod z nařízení MAR 1528/2007 (Market access regulation); (Björkdahl, Elgström; 2015).

EBA – iniciativa „vše kromě zbraní“

Evropskou unií byla vytvořena iniciativa EBA („Everything but Arms“ – „Vše kromě zbraní“), jež je určena pro nejchudší země světa – tzv. LDCs (Least Developed Countries). Pro tyto země od roku 2001 platí dohoda o bezcelním přístupu a přístupu bez kvót na evropský trh, mimo obchod se zbraněmi a municí. Tzv. přechodné období platilo pro banány, cukr a rýži. Pro tyto komodity byly určeny kvóty, které byly postupně navyšovány do roku 2009, kdy se otevřel přístup na evropský trh i pro ně bez jakýchkoli kvót. Pokud země vystoupí ze skupiny LDCs (splní kritéria Organizace spojených národů pro výstup ze skupiny LDCs), poté může setrvat u této dohody po další následující 3 roky (Fojtíková, Lebidzik; 2008).

Rozvojová spolupráce Evropského společenství se zaměřovala nejprve na země AKT, od začátku 70. let byla rozvojová politika postupně rozšiřovaná na další rozvojové země v rámci tzv. všeobecného systému preferencí. Od 70. let se Evropské hospodářské společenství začalo intenzivněji spolupracovat se zeměmi Asie, od 80. let se zeměmi Latinské Ameriky (Bydžovská; 2014), postupně také se zeměmi v sousedství (Evropská komise; 2014). Evropská unie je na začátku 21. století je velmi důležitou regionální organizací. Ačkoli je mnoho pozornosti věnováno vnitřní integraci, Evropská unie nemůže být izolována a vyjadřuje též snahy zabývat se i mezinárodními vztahy a téměř s veškerými státy již své vztahy zformalizovala (Arts, Dickson; 2014).

⁴ EBA neboli iniciativa „Vše kromě zbraní“ je popsána níže.

2 cíle a principy rozvojové politiky EU

Hlavním cílem rozvojových politik Evropské unie je vymýtit chudobu a přispívat k udržitelnému rozvoji. Rozvojová pomoc je klíčová pro budování vztahu Evropské unie s dalším světem. Pro dnešní rozvojovou politiku jsou zásadní dva dokumenty, a to Lisabonská smlouva a Evropský konsensus o rozvoji, které zaštiťují rámec cílů, hodnot a zásad, kterými se řídí jak Evropská unie jako celek, tak její jednotlivé členské státy (Evropská unie; 2013).

Principy 3K

Původně byl rozvojový kontext obsažen v obchodních či asociačních dohodách. Maastrichtská smlouva uvedla v roce 2003 základní principy pro rozvojové politiky označované jako 3K (3C). Jedná se o koordinaci (coordination), tj. o spolupráci Evropské unie s dalšími institucemi zabývajícími se také rozvojovou pomocí a spoluprací. Komplementarita (complementarity) zajišťuje, aby se politiky EU a členských států doplňovaly. Největší diskuze vzbuzuje princip koherence, tzn., že by se politiky Evropské unie neměly navzájem negativně ovlivňovat. Koherence je také stěžejní součástí Pařížské deklarace z roku 2005 o účinnosti rozvojové pomoci, kterou připravil Výbor pro rozvojovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD/DAC)⁵ a podepsala ji celá řada států a mezinárodních institucí zabývajících se rozvojovou pomocí (Bydžovská; 2014).

Evropský konsensus o rozvoji

Evropská unie vydala Společné prohlášení Rady, Evropské komise a Evropského parlamentu k rozvojové politice v roce 2006, jež je známá jako Evropský konsensus o rozvoji⁶ (Bydžovská, 2014). Ústředním cílem rozvojových politik je odstranění chudoby v kontextu udržitelného rozvoje. Konsensus určuje další cíle, hodnoty, zásady, principy a závazky, kterými se Evropská unie řídí při naplňování svých zájmů. Jedná se především o závazek redukce a odstraňování chudoby, sdílení demokratických hodnot a principů a nastavení politik tak, aby odpovídaly strategiím jednotlivých států. EU přislíbila také navýšení finanční oficiální rozvojové pomoci

⁵ Tento výbor se rovněž významně podílí na otázkách rozvoje a odstraňování chudoby.

⁶ Hlavním cílem je odstranění chudoby v kontextu udržitelného rozvoje. Na tuto zásadní myšlenku navazují také Cíle tisíciletí přijaté mezinárodním společenstvím v roce 2000 na Miléniové konferenci Organizace spojených národů v New Yorku. Evropská unie se rovněž zavázala přispět k naplnění těchto cílů (Eur-Lex; 2006). Jedná se o tyto cíle: 1) odstranění chudoby a hladu ve světě; 2) dosáhnout základního vzdělání pro všechny; 3) prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen; 4) snížit dětskou úmrtnost; 5) zlepšit zdraví matek; 6) bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem; 7) zajistit udržitelný rozvoj životního prostředí; 8) vytvořit světové partnerství pro rozvoj (United Nations; 2015).

(tzv. ODA) na 0,7 % svého hrubého národního příjmu, přičemž polovina objemu pomoci by měla směřovat do Afriky, zejména do tzv. křehkých států (Evropská komise; 2013).

Agenda pro změnu

V roce 2011 byly přijaty reformy ohledně rozvojových politik pod názvem Agenda pro změnu (Agenda for Change). Na jejím základě má EU pomáhat především státům, které mohou být touto pomocí zásadně ovlivněny a mění situaci dané země, proto se zaměřuje hlavně na nestabilní křehké státy. Stanovenými prioritními oblastmi rozvojových politik jsou zejména lidská práva, demokracie, dobré vládnutí a inkluzivní a udržitelný růst. Evropská unie se zavázala k zefektivnění spolupráce a k zapojení inovativních způsobů financování rozvoje. Velký podíl financí je poskytován prostřednictvím rozpočtové podpory (Evropská komise; 2013b).

Agenda pro udržitelný rozvoj 2030

Evropská unie se podepsala i pod závazky Agendy pro udržitelný rozvoj 2030, která navazuje na konferenci o udržitelném rozvoji v Riu de Janeiru a jejímž cílem je odstranění chudoby s ohledem na ekonomické, environmentální a sociální charakter udržitelného rozvoje (Evropská komise; 2013d). Její cíle odpovídají Miléniovým cílům.

3 instituce EU se vztahem k rozvojové spolupráci

Mnohé instituce EU mají na rozvojovou politiku přímý i nepřímý vliv. V následující části se práce věnuje institucím, které úzce pracují s agendou rozvojových politik v rámci Evropské komise, Rady EU a Evropského parlamentu.

Evropská komise

Evropská unie je zastupována ve vztazích k rozvojovým zemím a v rámci rozvojové spolupráce Vysokým představitelem pro zahraniční a bezpečnostní politiku, který je zároveň jedním místopředsedou Evropské komise. Tento představitel má za úkol koordinovat činnost komisařů, jejichž agenda se týká vnějších vztahů a ovlivňuje rozvojovou politiku (MZV ČR; 2010).

Evropská komise je rozdělena na jednotlivá generální ředitelství, která se zabývají politickými návrhy a implementují programy a politiky. Rozvojové politiky a mezinárodní spolupráce je řízena především Generálním ředitelstvím pro rozvoj a spolupráci (GŘ DEVCO). Tato instituce je zodpovědná za formulování politik Evropské unie a za tematické politiky s důrazem na odstranění chudoby s cílem zajistit udržitelný rozvoj v ekonomické, sociální a environmentální rovině. Podporuje také demokratické principy a dodržování lidských práv prostřednictvím vnější pomoci. Klíčovou činností je koordinace rozvojových politik jednotlivých států a Evropské unie (Evropská komise; 2012).

Generální ředitelství pro humanitární pomoc a civilní obranu (GŘ ECHO) se věnuje humanitární pomoci v oblastech postižených závažnými katastrofami, uvnitř i mimo EU. Jejím cílem je poskytnout koordinovanou pomoc a podporu například díky společné logistice. Naturální pomoc, odborné znalosti a přímá pomoc po celém světě jsou výrazem evropské solidarity. (Evropská komise; 2015).

Určitý propojení existuje také mezi rozvojovými politikami a Generálním ředitelstvím pro rozšíření (GŘ ENLARG), které má za úkol podporovat prosperitu, stabilitu a bezpečnost Evropy a širšího regionu a přispívat k rozvoji zvláštních vztahů mezi EU a jejími sousedními zeměmi. Zaměřuje se především na země usilující o vstup do EU (Evropská komise; 2012b).

Rada Evropské unie

Rada EU se sestává z jednotlivých sektorových rad, přičemž nejdůležitější z hlediska rozvojové politiky byla Rada o obecných záležitostech a vnějších vztazích (GAERC), jež byla rozdělena

na základě Lisabonské smlouvy do dvou rad, a to Rady pro všeobecné záležitosti a Rady pro zahraniční věci. Rozvojovou spolupráci, humanitární pomoc a vnější činnost Evropské unie má v kompetenci právě Rada pro zahraniční věci, jejímž vrcholným zástupcem je již zmíněný Vysoký představitel pro zahraničí a bezpečnostní politiku, volený na 5 let (Blahušiak; 2014).

Evropský parlament

V rámci Evropského parlamentu se tématikou rozvoje zabývá Výbor Evropského Parlamentu pro rozvojovou politiku. Výbor se účastní rozhodování o rozpočtu, dohlíží nad Evropskou komisí a dalšími subjekty, jejichž činnost souvisí s rozvojovou pomocí. Cílem je zajistit lepší koordinaci mezi jednotlivými státy a agenturami. Tento výbor rovněž vypracovává vlastní zprávy, projednává navrhovaná řešení s mnoha zainteresovanými stranami a odborníky a podílí se na vytváření předpisů (Evropský parlament; 1999).

4 financování rozvojových politik Evropské unie

Tato část práce popisuje, které instituce EU poskytují hlavní toky finanční pomoci rozvojovým zemím a programy, prostřednictvím kterých k financování dochází.

Evropský rozvojový fond

Hlavním zdrojem financí pro rozvojové politiky v rámci zemí AKT (tzn. 79 států) je Evropský rozvojový fond, který není součástí rozpočtu Evropské unie a do kterého přispívají všechny členské státy. Je zaměřen nejen na země AKT, ale také na zámořská území členských států a území Evropské unie. Finance jsou použity v klíčových oblastech hospodářského, společenského a lidského rozvoje a také na regionální integraci (Ramet; 2015). Hlavní prioritou je odstraňování chudoby. Tento fond financuje například granty, rizikový kapitál a projekty soukromého sektoru (MZV ČR; 2012). Rozvojový fond byl vytvořen v roce 1957 v Římě a poskytuje finanční podporu již od roku 1959 a je spravován vlastními pravidly (Czech Trade; 2015).

V minulém programovém období (2007 – 2013) z 10. EDF bylo vyčerpáno přibližně 22,7 miliard eur. Pro současné období 2014 – 2020 bude z fondu čerpáno přibližně 31,5 miliard eur. Tyto prostředky budou alokovány na základě tzv. „klouzavého programování“ (Ramet; 2015). To znamená, že partnerské země spolu s Evropskou unií vypracují priority spolupráce a implementovaných projektů na období 5 – 7 let. Jedná se o strategické dokumenty tzv. Country Strategy Papers⁷ (Czech Trade; 2015).

Obecný rozpočet Evropské unie

Rozvojová pomoc může být financována také prostřednictvím obecného rozpočtu EU. V rámci tzv. 4 kapitoly zaměřené na výdaje vztahující se k společné zahraniční a bezpečnostní politice pod názvem EU jako globální partner. Pro období 2014 – 2020 je vymezeno pro tuto kapitolu necelých 59 miliard eur (Krutílek; 2015).

Geografické programy

Pro období 2014 – 2020 lze financovat rozvojovou pomoc prostřednictvím geografických a tematických programů a jejich jednotlivých nástrojů. Geografické programy pracují s danou zemí či regionem a zaměřují se na jejich priority a specifické požadavky, které byly stanoveny na základě spolupráce Evropské komise a partnerské země. Všeobecně jsou tyto programy

⁷ Jsou to dokumenty o programech regionální a teritoriální spolupráce, které analyzují výchozí situaci a na jeho základě definují prioritní sektory.

vypracovávají na období 5 let a roční programy pak specifikují cíle hlouběji a určují konkrétní částky. Pod geografické programy spadá 5 nástrojů, například Nástroj pro předvstupní pomoc, Nástroj pro evropské sousedství a partnerství a také Nástroj pro rozvojovou pomoc (Evropská komise; 2014).

Nástroj pro rozvojovou pomoc je hlavním nástrojem pro evropskou rozvojovou politiku, avšak sem nemohou být zařazeny země financované prostřednictvím Evropského rozvojového fondu (tzn. země skupiny AKT). Výjimku tvoří Pan-africký program z roku 2014, který má rozvíjet strategické partnerství mezi EU a kontinentem Afrika. Program bude mezi lety 2014 – 2020 financován ve výši 845 milionů eur. Pro první 3 roky byly určeny následující prioritní oblasti: 1) mír a bezpečnost; 2) demokracie a řádná správa věcí veřejných; 3) lidský rozvoj; 4) udržitelný a inkluzivní rozvoj a růst a kontinentální integrace; 5) globální otázky.

Tematické programy

Tematické programy se úzce zaměřují na jednotlivá rozvojová témata: ochrana lidských práv, podpora demokracie, odstraňování chudoby, ochrana zdraví a životního prostředí, vzdělávání a soběstačnost ve výrobě potravin. Mezi jejich nástroje se řadí: Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva; Nástroj pro stabilitu a mír; Nástroj pro partnerství a Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti (Evropská komise; 2014).

Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva vznikl v roce 2006 a jeho hlavními důležitými body jsou podpora demokracie a demokratických reforem, podpora aktivit občanské společnosti a pomoc lidem bojujícím za lidská práva (König; 2009).

Nástroj pro stabilitu a mír se zabývá vytvořením stabilního prostředí, ve kterém lze implementovat rozvojové politiky. Je zahrnuta, jak finanční, tak technická a hospodářská pomoc při krizových situacích. Jedná se o širokou škálu aktivit od podpory lidských práv po boj proti nelegálnímu obchodování s chemickými a jadernými látkami a zbraněmi (König; 2009).

Nástroj partnerství umožňuje spolupráci na globálních problémech a prosazovat strategické zájmy EU a její hodnoty. Tématy jsou například konkurenceschopnost, energetická bezpečnost, inovace či ochrana životního prostředí (Evropská komise; 2013c).

Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti slouží k financování nastavení vyšších standardů jaderné bezpečnosti jak v Evropě, tak mimo ni. Evropská unie efektivně a účinně dohlíží na jadernou bezpečnost v zemích třetího světa. Hlavními prioritami jsou podpora a rozvoj

regionálních rámců jaderné energie a technická spolupráce v oblasti nakládání s jaderným odpadem a havarijní připravenosti (Evropská unie – EEAS; 2010).

Závěr

Tato práce se věnovala tématu rozvojové spolupráce. Rozvojové politiky Evropské unie nabývají na důležitosti, protože globální výzvy dnešní doby je nutné řešit na základě spolupráce se všemi zainteresovanými státy a institucemi. O zásadním významu rozvojové spolupráce v rámci agendy EU svědčí i prohlášení roku 2015 za Evropský rok rozvoje, který byl zasvěcen právě rozvojové spolupráci a jejím hlavním úlohám. Každý měsíc přinesl témata vztahující se k celosvětovým problémům, například k lidským právům, udržitelnému rozvoji nebo potravinové bezpečnosti.

V roce 2015 se také konaly velmi důležité konference. Konference v Addis Abebě se týkala financování rozvoje, představitelé z celého světa přijali 17 Cílů udržitelného rozvoje na konferenci v New Yorku a nové závazky byly podepsány na Pařížské konferenci Organizace spojených národů o klimatu. Evropská unie se zavázala k mnoha cílům vzešlých z těchto konferencí a její snahou je čelit celosvětovým problémům, proto můžeme očekávat, že i nadále bude rozvojová spolupráce jednou důležitých politik jak Evropské unie, tak jejích členských států.

Seznam použité literatury

- ARTS, Karin (ed.) a Anna K. DICKSON (ed.). *EU development cooperation: from model to symbol?*. Manchester, New York: Manchester University Press, 2014. ISBN 0 7190 6295 5.
- BJÖRKDAHL, Annika a Ole ELGSTRÖM. The EPA Negotiations: A Channel for Norm Export and Import? OLE, Elgström, Ole ELGSTRÖM, Natalia CHABAN a Annick MASSELOT. *Importing EU Norms: Conceptual Framework and Empirical Findings*. Švýcarsko: United Nations University, 2015, s. 133 - 153.
- BLAHUŠIAK, Igor. Rada EU. In: *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. 2014 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/98/sekce/rada-eu/>
- BYDŽOVSKÁ, Marie. Rozvojová politika. In: *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. 2014 [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>
- CIHELKOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2003, Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-804-5.
- Czech Trade. 2007. Teritoriální rozvojové programy Evropské unie (Country Strategy Papers). *BusinessInfo.cz* [online]. Czech Trade [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/teritorialni-rozvojove-programy-eu-csp-7205.html>
- European Centre for Development Policy Management. 2014. Dossier: FAQ – Economic Partnership Agreement. *Ecdpm.org* [online]. European Centre for Development Policy Management [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://ecdpm.org/dossiers/dossier-economic-partnership-agreements/>
- Evropská unie - EEAS (European External Action Service). 2010. Instrument for Nuclear Safety Co-operation. *European External Action Service* [online]. European External Action Service [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/nuclear_safety/
- EUR-Lex. 2000. EUR-Lex - r12101 - CS - EUR-Lex. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. EUR-Lex [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:r12101>
- EUR-Lex. 2006. EUR-Lex - r12544 – CS. *EUR-Lex: Přístup k právu Evropské unie* [online]. EUR-Lex [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV:r12544>
- Evropská komise. *Politiky Evropské unie: Mezinárodní spolupráce a rozvoj* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014 [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/cs/development_cooperation_cs.pdf
- Evropská komise. 2012. European Development Policy. *International Cooperation and Development* [online]. Evropská komise [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy_en
- Evropská komise. 2012b. The Directorate General. *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations* [online]. Evropská komise. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/about/directorate-general/index_en.htm

Evropská komise. 2013. European Consensus on Development. *International Cooperation and Development* [online]. Evropská komise [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/european-consensus-development_en

Evropská komise. 2013b. Communication on the Agenda for Change. *International Cooperation and Development* [online]. Evropská komise [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/agenda-change_en

Evropská komise. 2013c. The Partnership Instrument, advancing the EU's core interests. *Service for foreign policy instruments* [online]. Evropská komise. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/fpi/what-we-do/partnership_instrument_en.htm

Evropská komise. 2013d. The 2030 Agenda for Sustainable Development. *International Cooperation and Development* [online]. Evropská komise [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/policies/european-development-policy/2030-agenda-sustainable-development_en

Evropská komise. 2014. Funding instruments. *International Cooperation and Development* [online]. Evropská komise. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/funding/funding-instruments-programming/funding-instruments_en

Evropská komise. 2015. Message from the Director-General. *Humanitarian Aid and Civil Protection* [online]. Evropská komise. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/echo/who-we-are/about-echo/director-general_en

Evropský parlament. 1999. Evropský parlament: Výbory. Evropský parlament [online]. Evropský parlament. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/committees/cs/deve/home.html>

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Marian LEBIEDZIK. Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2008, xv, 179 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-939-9.

FORS. 2015. EU a Afrika. *FORS.cz* [online]. FORS [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: http://www.fors.cz/rozvojova-spoluprace/evropska-politika/eu-a-afrika/#.Vm0_wtLxykp

JELÍNEK, Petr a Jan PLEŠINGER. Rozvojová politika Evropského společenství. In: *Rozvojovka.cz* [online]. 2008 [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi>

KALLE, Laaksonen, Mäki-Fränti PETRI a Virolainen MERI. *Lomé Convention, Agriculture and Trade Relations between the EU and the ACP Countries in 1975-2000*. Working paper 06/20. Pellervo: Economic Research Institute, 2006.

KÖNIG, Petr. *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. 2., aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxxiv, 630 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-011-9.

KRUTÍLEK, Ondřej. Výdaje rozpočtu EU. In: *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. 2015 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8879/sekce/vydaje-rozpocet-eu/>

MZV ČR. 2010. Systém rozvojové spolupráce Evropské unie. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. MZV ČR. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/eu/system_rozvojove_spoluprace_evropske.html

MZV ČR. 2012. Evropský rozvojový fond (EDF). *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. MZV ČR [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/eu/evropsky_rozvojovy_fond_edf.html

RAMET, Valerie. Všeobecný přehled rozvojové politiky. In: *Fakta a čísla o Evropské unii* [online]. 2015 Evropský parlament. [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.3.1.html

Senát ČR. *Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Prozatímní dohoda o hospodářském partnerství mezi Evropským společenstvím a jeho členskými státy na jedné straně a smluvní stranou střední Afrika na straně druhé*. Podkladový materiál k senátnímu tisku č. 152: Předkládací zpráva pro Parlament ČR. Praha, 2015.

United Nations. 2015. Conferences, Meetings and Events. *United Nations*. [online]. United Nations. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml